

ТРЕНІНГ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В.Г. Савченко, Л.Л. Андрюшина, Е.І. Гура

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Україна,
admin_infis@ukr.net

Введене. Соціальну адаптацію майбутніх фахівців в педагогічній діяльності вважають одною із ключових проблем сучасної соціальної психології. Питання соціальної адаптації виходять на перший план в умовах суттєвих, кардинальних змін професійної діяльності індивіда, яке супроводжується трансформаціями соціальних груп, що в свою чергу приводить до виникнення професійних конфліктів. Останні активізують особисту тривогу і відповідно дію механізмів психологічних захистів, які покращують або погіршують соціальну адаптацію майбутніх педагогів [1,5].

На наш погляд, у вищих навчальних закладах (ВНЗ) студентська група виконує функцію посередника в стосунках студентської молоді з суспільством. Студентська група забезпечує адаптаційний процес переходу особистості із первинних груп (родина) у вторинні (соціальні групи). В результаті академічна група стає «переносною» системою в який розігруються проблеми і конфлікти первинних груп. Це визначає цінність академічної групи як інструмента покращення соціалізації і адаптації особистості. Під час занять з фізичної культури у групі встановлюються і передаються життєві цінності, системи взаємних психологічних захистів, способи реагування і подолання групових конфліктів [3,4].

Через це було прийняте рішення провести дослідження станів групової адаптації студентів на заняттях з фізичної культури у ВНЗ м. Дніпропетровська та розробити на основі отриманих даних тренінг соціальної адаптації майбутніх фахівців у галузі фізичної культури.

Мета дослідження: дослідження станів групової адаптації студентів на заняттях з фізичної культури та розробка на основі отриманих даних тренінгу соціальної адаптації майбутніх фахівців у галузі фізичної культури.

Методи та організація дослідження: аналіз наукових літературних джерел, психометричні методи, математична статистика.

Дослідження «Способи подолання конфліктів у малій групі» організовано під час педагогічної практики з фізичної культури студентів п'ятого курсу у 4-х ВНЗ м. Дніпропетровська. У дослідженні приймали участь 418 студентів 18–25 років (з дослідження виключено 22 респондента) [6].

Вивчення способів реагування в конфліктах у студентів під час занять з фізичної культури у ВНЗ проводилось за допомогою «Методика оцінки реагування в конфліктах К.Н. Томаса». В дослідження включено 440 респондентів 18–25 років [2].

Результати досліджень. Дослідження «Способи подолання конфліктів у малій групі» відповідає на питання глибини внутрішнього конфлікту у академічних групах. Глибина конфлікту відповідає стану соціальної адаптації студентів у групі. Підсумкові данні представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Підсумковий розподіл студентів відповідно стану групових конфліктів
(418 студентів)

Стан студентської групи	Загальна кількість	%
Вирішення конфлікту неможливе	0	0
Вихід із конфлікту мало реальний	2	0,47
Конфлікт в групі ускладнюється, тенденція до пролонгації	204	48,8
Вирішення конфлікту ускладнюється за рахунок труднощів, пов'язаних з діяльністю керівника і членів групи	155	37,1
Конфлікт можна успішно вирішити на раціональній основі	57	13,63

Данні таблиці 1 свідчать про складності соціальної адаптації на заняттях з фізичної культури через групові конфлікти у 37% досліджених, тенденцію до пролонгації конфліктів у 48,8% студентів та прояви групової дезадаптації у 0,47% респондентів.

Дослідження «Методика оцінки реагування в конфліктах К.Н. Томаса» відповідає на питання: «З якими адаптивними способами поведінки студентів пов'язана глибина конфліктів в групах і стан групової динаміки»? Підсумкові данні представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Підсумковий розподіл студентів за способами адаптації до конфліктів
(440 респондентів)

Домінуюча стратегія поведінки	Кількість студентів	%	Рецесивна стратегія поведінки	Кількість студентів	%
Компроміс	90	20,45	Компроміс	31	7,05
Пристосування	47	10,68	Пристосування	109	24,77
Співпраця	61	13,86	Співпраця	54	12,27
Суперництво	57	12,95	Суперництво	93	21,14
Уникання	77	17,53	Уникання	48	10,91
Компроміс/ пристосування	10	2,27	Компроміс / пристосування	15	3,41
Компроміс / суперництво	0	0,00	Компроміс / суперництво	1	0,23
Компроміс / уникнення	18	4,09	Компроміс / уникнення	2	0,45
Співпраця / компроміс	16	3,64	Співпраця / компроміс	5	1,14
Співпраця / пристосування	10	2,27	Співпраця / пристосування	10	2,27
Співпраця / уникнення	3	0,68	Співпраця / уникнення	7	1,59
Суперництво / компроміс	8	1,82	Суперництво / компроміс	4	0,91
Суперництво / пристосування	4	0,91	Суперництво / пристосування	14	3,18
Суперництво / співпраця	6	1,36	Суперництво / співпраця	8	1,82
Суперництво / уникнення	7	1,59	Суперництво / уникнення	1	0,23
Уникнення / пристосування	6	1,36	Уникнення / пристосування	21	4,77
Компроміс / уникнення / пристосування	4	0,91	Компроміс / уникнення / пристосування	1	0,23
Співпраця / компроміс / пристосування	4	0,91	Співпраця / компроміс / пристосування	0	0,00

Співпраця / компроміс / уникнення	2	0,45	Співпраця / компроміс / уникнення	1	0,23
Співпраця / пристосування / уникнення	2	0,45	Співпраця / пристосування / уникнення	4	0,91
Суперництво / компроміс / пристосування	1	0,23	Суперництво / компроміс / пристосування	3	0,68
Суперництво / компроміс / співпраця	3	0,68	Суперництво / компроміс / співпраця	2	0,45
Суперництво / компроміс / уникнення	3	0,68	Суперництво / компроміс / уникнення	2	0,45
Суперництво / співпраця / пристосування	1	0,23	Суперництво / співпраця / пристосування	4	0,91

Дані таблиці 2 свідчать про особливості стратегій соціальної адаптації студентів під час групових конфліктів на заняттях з фізичної культури. Найбільш розповсюдженими стратегіями адаптивної поведінки в групі є компроміс (20,45%), уникання (17,53%) і співпраця (13,86%).

На основі отриманих даних нами створено груповий тренінг соціальної адаптації для майбутніх фахівців у галузі фізичної культури. Тренінг складається з лекції і практичних групових занять. Під час тренінгу студентська група використовується як інструмент формування адаптивних стратегій поведінки у студентів-практикантів [3].

На лекції використовуються такі педагогічні методи: модерація (демонстрація сюжетів навчальних фільмів); фасілітація (керована дискусія або бесіда); мовна мотивація; кейс-метод (case study) – розгляд випадкових ситуацій. Особливістю використання кейс-методу полягає в аналізі реальних «польових» психолого-педагогічних ситуацій, які базуються на фактичному матеріалі педагогічної практики. Підхід дозволяє майбутнім фахівцям синтезувати теоретичну базу і реальний практичний досвід. Він вносить у психолого-педагогічні завдання елемент загадки. Метод активує у спеціалістів мотивацію до розгадки і отримання задоволення від інтелектуальної праці. Кожний студент-практикант має можливість на заняттях представити складну конфліктну ситуацію анонімно, що зменшує особистий ризик знецінення майбутніх вчителів.

Стратегії соціальної адаптації мають свої сильні і слабкі сторони. Все залежить від конфліктної ситуації у групі. Стратегії співпраці і пристосування орієнтуються на потреби інших і посилюють кооперацію. Стратегії конкуренція і ізоляція розвивають егоїстичні тенденції особистості. Вони орієнтуються на власні потреби. Компроміс, в нашому розумінні, є складовою стратегією, коли особистість в конфлікті розуміє свої потреби і може думати про потреби інших.

Такий підхід оптимізує соціальну адаптацію фахівців, дозволяє досягнути максимальної якості освітніх цілей з фізичної культури. Надані творчі завдання по вирішенню групових конфліктів дають можливість знайти свої «особисті» способи подолання соціальних проблем. Вибір творчого завдання з адаптації у конфліктах сам по собі є творчим завданням для педагогів і студентів-практикантів. Існують критерії «гарного» творчого завдання: відсутність однозначної і односкладної відповіді; практична доцільність; зв'язки з життям студентської молоді; особиста цікавість. Для вирішення соціальних конфліктів з майбутніми фахівцями використовувались деякі елементи класичної техніки «розумовий шторм» (brainstorming, Алекса Осборна). Цей метод традиційно відносять до оперативних способів адаптації і рішення конфліктів та проблем на базі стимулювання творчої активності студентів. У роботі з студентами заохочується вербалізація всіх можливих варіантів розуміння виникнення проблем адаптації та конфліктів, способів їх подолання. Особливу увагу для розвитку нестандартного педагогічного мислення приділяють ірраціональним фантазіям фахівців. Справа у тому, що ірраціональне мислення є типовим для особистостей з інфантильною структурою особистості. Після вербалізації таких ідей з'являється можливість зрозуміти, бачення конфліктів особистостями, які не можуть його вирішити (тобто зрозуміти мислення осіб, які і створюють конфлікти).

Практичні заняття з елементами техніки «розумовий шторм» для соціальної адаптації і удосконалення способів вирішення конфліктів під час педагогічної практики мають такі складові елементи: попередній етап (виділення конфліктів); основний етап (генерація ідей та думок, використання правила вільних асоціацій, відсутність критики, позиція нейтральності, відсутність оцінки, синтез нових ідей і думок вирішення конфліктів); етап групування, відбору і оцінки інтелектуальних способів подолання психологічних конфліктів.

Перспективним напрямком досліджень покращення соціальної адаптації майбутніх фахівців з фізичної культури є розробка і впровадження технік групової супервізійної практики у педагогічну діяльність.

Література:

1. Бордовская Н.В. Педагогика [Текст] / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – Питер, 2004. – 300с.
2. Іванов В.М. Юридична конфліктологія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М. Іванов, О.В. Іванова . — К. : МАУП, 2004. — 224 с.
3. Каэс Р. Теория психоанализа групп / Р. Каэс. М.: АСТ: Астрель, 2005. – 158с.
4. Пріц А. Груповий психоаналіз: теорія, техніка, застосування / А. Пріц, Е. Викукаль : [наук. ред. С. Грабовська, Г. Католик]. – Львів, 2006. – 312с.
5. Реан А.А. Психология адаптации личности / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб, 2008. – 479с.
6. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Институт Психотерапии, 2002. – 464с.